

Німецькі табори на землях окупованої Польщі у 1939-1945 роках

Перші табори

Напавши на Польщу у вересні 1939 р., гітлерівська Німеччина планувала знищити не тільки державу, а й польський народ. Поляків, які активно діяли на користь польської державності, планувалося ліквідувати, решту – перетворити на рабів.

З метою реалізації цих планів окупант від самого початку створював на польських землях табори.

Першими – ще у жовтні 1939 р. – виникли, так звані, **тимчасові концентраційні табори**. Вони були організовані прибулою в Польщу німецькою поліцією безпеки в Познані (**Konzentrationslager Posen - Fort VII**) та в Лодзі-Радогощі (**Konzentrationslager Radogosch**). У ці табори садили поляків, які організовували чи могли організувати опір цивільного населення проти німецького загарбника.

Практично одночасно німецька поліція створювала транзитні табори для польських цивільних полонених і табори для інтернованих, призначені для ув'язнення поляків. Такі табори виникали, зокрема, в Іновроцлаві (**Übergangslager in Hohensalza**), Дзялдові (**Durchgangslager für polnische Zivilgefangene in Soldau**), Гдині (**Internierungslager Gotenhafen**), Гданську (**Übergangslager Danzig-Victoria**), Штуттові (**Zivilgefangenenlager Stutthof**), Бидгощі (**Internierungslager Bromberg**).

... у них було ув'язнено понад 100 тис. поляків (...) їх було розстріляно у 196 місцях масових страт

Протягом кількох місяців існування тимчасових **концентраційних таборів**, таборів для польських цивільних полонених і таборів для інтернованих у них утримувалося понад 100 тис. поляків. Їхня доля була трагічною: після жорстоких допитів їх розстріляли у 196 місцях масових страт, здебільшого у лісах, наприклад, у Лісах Пясніцьких біля Вейхерова, Лісах Шпенгавських біля Старогарду Гданського, Лісах Каліських біля Картуз, Лісі Барбарка біля Торуні, Лісах Допевца біля Познані, Лісах Лагевницьких і Лісах Люцмерських під Лодзю.

Концентраційні табори

...у них виконувалася програма знищення євреїв, в також ліквідації певних груп в'язнів

На окупованих землях Польщі німецький загарбник організував також **концентраційні табори**. Перший **концентраційний табір** на території окупованої Польщі, розрахований на 30 тис. в'язнів, був заснований окупантами у травні 1940 р. в Освенцимі в Сілезії – це був КТ Аушвіц (KL Auschwitz). Він був створений у зв'язку з масовими арештами поляків, які проводилися, щоб запобігти розвитку руху опору, до якого долучалися все ширші кола населення. До кінця 1940 р. у таборі було ув'язнено близько 8 тис. поляків за підозрою участі в підпіллі. КТ Аушвіц мав понад 40 філій, в'язні яких виконували примусові роботи для німецьких концернів.

У серпні 1941 р. було запущено наступний **концентраційний табір** – КТ Люблін (KL Lublin), який прийнято називати Майданеком – від назви району Любліна, де він був розташований. Табір був розрахований на 25-50 тис. в'язнів. Також в 1941 р. почав працювати **концентраційний табір** у Бжезінці – КТ Біркену (KL Birkenau), у який перевели жінок-ув'язнених, які доти перебували у чоловічому таборі КТ Аушвіц, а також **концентраційний табір** у Рогозніці – КТ Гросс Розен (KL Gross Rosen). А в січні 1942 р. статус концентраційного табору (KL Stutthof) отримав уже існуючий у Штуттові біля Гданська **спеціальний табір** поліції безпеки – Sonderlager Stutthof. Першими в'язнями цього табору були члени руху опору з Помор'я. КТ Штуттгоф і КТ Гросс Розен мали 119 філій на території окупованої Польщі і кільканадцять підпорядкованих таборів у Східній Пруссії, Чехії й Німеччині. В'язні працювали здебільшого на будівництві доріг та на військових заводах.

Персонал **концентраційних таборів** складався з **есесівців**. Керівництво у табірних майстернях, складах і канцеляріях здійснювали німецькі кримінальні в'язні, яких прислали із таборів, котрі існували на території Німеччини.

У наступні роки періоду війни й окупації влада III Рейху розширила завдання **концентраційних таборів**, створених на польських землях. Поза функцією примусової ізоляції, у них реалізовувалася програма знищення євреїв, а також ліквідації певних груп в'язнів.

Першу групу такого типу, відправлену наприкінці 1941 р. до КТ Аушвіц з метою знищення,

становили **радянські військовополонені**. 10 тисяч полонених було заморено голодом.

У КТ Аушвіц з метою знищення звозили також ромів зі всієї Європи. Для них виділили частину табору і там селили цілі сім'ї, які потім убивали в газових камерах.

З 1942 р., коли Німеччина взялася за реалізацію програми знищення євреїв (т. зв., остаточного вирішення єврейського питання – „Endlösung der Judenfrage”), в КТ Аушвіц почали відправляти єврейське населення зі всієї Європи. Після прибуття на місце євреїв убивали за допомогою циклону Б чи чадного газу. Протягом доби отруїти газом і спалити в крематоріях могли близько 9 тис. чоловік. Єврейське населення з окупованої Європи відправляли також на смерть у КТ Люблін, КТ Штуттгоф і КТ Гросс-Розен.

Табори смерті

Німці розпочали реалізацію програми знищення євреїв (...) протягом доби вони могли отруїти газом і спалити в крематоріях близько 9 тис. чоловік.

Крім **концентраційних таборів**, у яких реалізувалася програма Знищення, окупанти також створили на польських землях у 1942 р. **табори смерті** у Хелмні-на-Нері, Белжці, Собіборі і Треблінці. Персонал цих таборів складався з гестапівців та зондеркомандо **СС. Табори смерті** окупант створив з метою знищення єврейського населення, що проживало в Європі. В них убивали також циганське населення, радянських полонених та поляків, які надавали допомогу євреям.

У табір смерті в Хелмні-на-Нері першими прийшли ешелони з єврейським населенням з Вартеланду. Жертв одразу ж заганяли у вантажівки – пересувні газові камери, у які подавався чадний газ із вихлопних труб. Останки вбитих відвозили у поблиський ліс і там палили у вогнищах на дровах. Наступними жертвами були діти польських сімей із Замойщини та поляки із закладів соціальної допомоги у Лодзі та Влоцлавку. У Хелмні-на-Нері гинули також **радянські полонені** і євреї з Німеччини, Австрії, Франції, Бельгії та Голландії. Загалом у таборі німецький окупант убив від 200 000 до 300 000 чоловік.

У **табори смерті** в Белжці і Собіборі, створені в східній частині окупованої Польщі, перші групи єврейського населення прибували із гетто південних і східних дистриктів **Генерал-губернаторства**, тобто, з краківського, люблінського, радомського дистриктів і з Галичини. Наступні групи прибували з СРСР, Австрії, Бельгії, Чехії, Данії, Голландії, Франції,

Німеччини, Норвегії, Румунії й Угорщини.

У табір в Белжці привозили також поляків з галицького дистрикту, переважно зі Львова. А в табір у Собіборі прибували групи польських дітей із Замоїщини. Всього у таборі в Белжці було вбито близько 600 тис., а в Собіборі близько 250 тис. євреїв.

Табір смерті Треблінка, заснований у північній Мазовії, використовувався для знищення єврейського населення, депортованого з варшавського гетто, а також з гетто, заснованих окупантом в інших містах варшавського дистрикту. Сюди привозили також євреїв з Німеччини, Австрії, Франції, Бельгії, Югославії, Греції та СРСР. Всього у таборі німці вбили близько 750 тис. євреїв.

Табори смерті були ліквідовані восени 1943 р. й у перші місяці 1944 р. Було знищено газові камери, розібрано бараки, а території, де стояли табори, було заорано і засіяно травою.

Інші категорії таборів

Табір смерті, концентраційний табір і інші табори поліції безпеки не вичерпують списку таборів, створених німецьким окупантом на польських землях. Поза таборами, підпорядкованими поліції безпеки було створено тисячі таборів, підпорядкованих цивільним органам влади. Це були транзитні **переселенські табори, табори примусової праці і карні табори.**

Найчисленнішу групу становили **табори примусової праці**, які слугували для експлуатації людських ресурсів Польщі. Перші виникли наприкінці 1939 – на початку 1940 р. Це були табори праці для євреїв. Їхня ліквідація відбувалася поступово протягом 1942-1944 рр., у період проведення винищення єврейського населення.

Для поляків окупант від грудня 1940 р. організував окремі **табори примусової праці**. Ув'язнені тут люди працювали на спорудженні доріг і валів довкола річок, виконували сільськогосподарські, регуляційно-меліораційні і фортифікаційні роботи. У цих таборах панувала висока смертність, спричинена примітивними, негігієнічними умовами побуту, недостатнім харчуванням, важкою працею і терором. **Табори примусової праці** для поляків функціонували до 1945 р.

Транзитні табори для переселенців використовувалися для виселення польського населення з польських територій, яке мало пройти повну германізацію. Сім'ї, які прибували у ці табори, розділялися. Молоді і здорові вирушали на примусові роботи у Рейх. Літні і хворі люди, а

також діти залишалися у таборах. Протягом п'яти років акції з виселення німецькі окупанти ув'язнили в таборах понад 1 млн. 200 тис. поляків.

Карні табори належали до окремої категорії таборів. Вони були місцями відбуття покарання, яке поєднувалося із виконанням робіт.

Д-р Марія Вардзинська

[Персонал таборів](#)
[Табори](#)



[Мішки з волоссям жінок, вбитих у KL Auschwitz-Birkenau.](#)
[Волосся було запаковане німцями і підготовлене для відправки з метою промислового використання; 1945 р. після визволення табору \(IPN\).](#)



[KL Majdanek – приміщення перед газовою камерою з пристроєм для вмикання бутлів з газом. Віконце у стіні дозволяло спостерігати за процесом убивства \(IPN\).](#)



[KL Majdanek після визволення у 1944 р. Вміст печі крематорію зі спаленими людськими останками \(IPN\)](#)



[KL Majdanek – залишки обвуглених останків, які лежать біля печей крематорію; липень 1944 р. після визволення табору \(IPN\)](#)



[KL Majdanek – стоси взуття в одному з бараків; липень 1944 р. після визволення табору \(IPN\)](#)



[Одна з розкритих могил під час робіт з ексгумації на території KL Majdanek; осінь 1944 р. \(IPN\)](#)



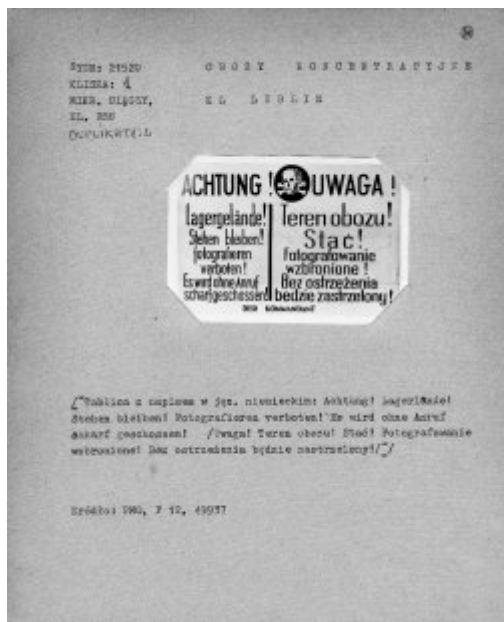
[KL Majdanek - черепи і кістки жертв, знайдені під час робіт з ексгумації; осінь 1944 р. \(IPN\)](#)



[KL Majdanek - відкопані останки в'язнів; серпень 1944 р. \(IPN\)](#)



[Масова страта в KL Stutthof \(IPN\)](#)



[Таблиця із написом німецькою і польською мовами, яка повідомляє про заборону роботи фото під загрозою розстрілу. Таблиці такого змісту були розміщені на огорожах концентраційних таборів. Для німців було важливо, щоб інформація про концентраційні табори не дійшла до відома громадської думки \(IPN\).](#)



[KL Stutthof – ялина, на якій вішали в'язнів; друга половина сорокових \(IPN\).](#)



[Старші сини Макса Паулі, коменданта KL Stutthof, під час ігор на території табору; імовірно 1942 р. \(IPN\).](#)



[Макс Паулі \(нім. Max Pauly\) – комендант KL Stutthof з дружиною і дітьми біля свого будинку у Гданську Вжещі; між 1939 і 1942 р. \(IPN\).](#)



[Транзитний табір у Жабікові біля Познані – тіла в'язнів, розстріляних, а потім спалених німцями під час евакуації табору; січень 1945 р. після визволення табору \(IPN\).](#)



[Пагорб попелу з крематорію на території табору смерті у Треблінці \(IPN\).](#)



[Табір смерті у Треблінці – здалеку видно дим над табором \(IPN\).](#)



[KL Auschwitz-Birkenau - жінки-в'язні всередині бараку; 1945 р. \(IPN\)](#)



[В'їзна брама до KL Auschwitz-Birkenau; січень 1945 р. \(IPN\)](#)